

Risico-evaluatie hoeft niet tot achter de komma

Bart van den Broek

Bij een risico-inventarisatie komen meer knelpunten boven tafel dan in één keer kunnen worden opgelost. Een goed plan van aanpak is daarom onmisbaar. De evaluatie van de risico's vormt de schakel tussen knelpunten en plan van aanpak. Hierbij moeten niet alleen objectieve criteria worden gewogen. Ook de beleving van de medewerkers speelt een belangrijke rol.

Bedrijven moeten een risico-inventarisatie en -evaluatie uitvoeren omdat de Arbowet dit voorschrijft. In de praktijk blijkt deze wetsdwang ondernemers niet echt aan te spreken. Zij kunnen beter aangesproken worden op de positieve bijdrage die de risico-inventarisatie levert aan hun organisatie. Zorg voor arbeidsomstandigheden, zeker als dit onderdeel is van een totaal systeem van riskmanagement, leidt in de praktijk tot lagere verzuimkosten, minder uitval en afval, en wapent het bedrijf tegen aansprakelijkheidsclaims. Het opsporen van arborisico's is de basis voor verbetering van de bedrijfsvoering en voor optimaal gebruik van middelen en mensen.

Totaaloverzicht

De vraag is nu in hoeverre de risico-inventarisatie en -evaluatie een waterdicht systeem moet zijn. In principe kan elk risico worden aangepakt. Dit is echter niet altijd zinvol of zelfs wenselijk. Bij de inventarisatie is het wel van belang alle relevante gevaren op te sporen, en niet alleen de meest voor de hand liggende. Als er een totaaloverzicht van de gevaren is gemaakt, kan de risico-evaluatie plaatsvinden. Op basis van de evaluatie kunnen prioriteiten worden gesteld. Deze prioriteiten vormen de kern voor een plan van aanpak.

Voor inventarisatie is in de praktijk veel aandacht en zijn de nodige instrumenten op de markt.¹ Opvallend is echter, dat de evaluatie veel minder goed is uitgewerkt. Als acuut gevaar wordt onderkend en directe actie geboden is, heeft een algemene evaluatie geen zin. Maar zulke situaties vormen slechts een fractie van de totale risico's. Een weging van risico's is dan ook vrijwel altijd nodig.

Risico-evaluatie op maat

Er zijn geen vaste regels voor risico-evaluatie. De evaluatie zal afhangen

Werknemers willen risico's op een rij, liefst zonder rekenpartij.

Foto: Chris Pennarts

van de aard van de onderneming en van het soort en de reikwijdte van de gevaren en risico's.

Voor sommige typen ondernemingen, zoals grote chemische bedrijven en kernenergiecentrales, is het nodig of soms verplicht (AVR) voor bepaalde risico's uitgebreide berekeningen uit te voeren en complete veiligheidsstudies te maken. Vaak is het nodig specialisten te raadplegen om een beter inzicht te krijgen in de ernst van de gevonden risico's en de daarvoor te nemen maatregelen. De praktijk leert echter dat het niet altijd zinvol is risico's tot achter de komma uit te rekenen. De risico-evaluatie moet bij wijze van spreken kunnen plaatsvinden op de achterkant van een luciferdoosje: snel en simpel. Voor kleine ondernemingen die met weinig of slechts kleine gevaren worden geconfronteerd, kan

een recht-toe-recht-aan evaluatie worden uitgevoerd die is gebaseerd op gezond verstand. Er is dan geen uitgebreide en complexe evaluatie nodig.

De gedetailleerdheid van de evaluatie moet in relatie staan tot de risico's die worden beoordeeld. Het is niet de bedoeling elk voor de hand liggend risico uitgebreid te evalueren. Ook hoeft niet te worden geanticipeerd op risico's waarvan de ernst uitgaande van de huidige kennis en stand van de techniek nog niet kan worden overzien. Een risico-evaluatie is bruikbaar en voldoende als die risico's worden behandeld die de ondernemer redelijkerwijs kan verwachten (zie kader).

Risico-beleving

Op het gebied van kwantitatieve risico-evaluatie is een aantal metho-

Een risico-evaluatie moet in ieder geval:

alle relevante risico's of gevaren beoordelen

- probeer eerst alle gevaren in kaart te brengen, met betrekking tot zowel het werk, het materiaal en de machines als de organisatie van het werk en de werkplek;
- beoordeel de gevaren en de risico's arboreed, dus naar veiligheid, gezondheid en welzijn;
- houd rekening met wetgeving en aanvullende besluiten met betrekking tot specifieke risico's.

beoordelen wat daadwerkelijk gebeurt op het werk

- de praktische uitvoering kan verschillen van voorschriften of handboeken, waardoor regelmatig extra risico's geïntroduceerd worden;
- hoe worden niet-routine handelingen uitgevoerd, bijv. onderhoud, opstarten van installaties na onderhoud, veranderingen in productieprocessen;
- veranderingen en onderbrekingen van het werk geven vaak aanleiding tot ongevallen;
- soms komt het voor dat risico's zijn ingeperkt door het stellen van aanvullende eisen of procedures. Onderdeel

van de inventarisatie/evaluatie is dan ook de beoordeling van de betreffende procedures op hun effectiviteit.

zeker stellen dat alle groepen van betrokkenen worden beoordeeld

- te denken valt aan stafmedewerkers, nachtdiensten, bewakingspersoneel, onderhoudspersoneel, bezoekers, etc.

bijzondere groepen vaststellen die extra risico lopen

- jeugdigen, nieuwe medewerkers, alleen werkers, zwangeren, gehandicapten, etc.

systematisch zijn

- soms kan het nodig zijn risico-groepen zoals machines, transport, grondstoffen etc. te beoordelen, soms is het nuttiger om een procesgang te beoordelen, meer te kijken naar de risico's uit het proces.

rekening houden met bestaande preventieve maatregelen

- door bestaande regelingen kunnen risico's al voor een deel zijn gereduceerd. Het is van belang bij de evaluatie te beoordelen in hoeverre deze regelingen nog up-to-date zijn en nog effectief zijn.

binnen een bedrijf. Op grond van deze discussie worden uiteindelijk de prioriteiten vastgesteld.

Discussie

Om tot een zinvolle discussie over de resultaten van de risico-inventarisatie te komen, moet aan een aantal randvoorwaarden worden voldaan. Ten eerste moet het gebruik van kwantitatieve methoden worden beschouwd als een voorzet: het kan de prioriteitenvolgorde beïnvloeden, maar niet bepalen. Ten tweede moet er duidelijkheid zijn over de houding van het bedrijf ten aanzien van de wettelijke verplichtingen. Als een bedrijf te allen tijde aan de wettelijke verplichtingen wil voldoen, dan hebben maatregelen die samenhangen met zo'n wettelijke verplichting de hoogste prioriteit. Er hoeft dan niet over te worden gediscussieerd. Als duidelijkheid bestaat ten aanzien van de bovenstaande punten, dan kunnen er afspraken worden gemaakt over zowel de inhoud van de discussie als de procedure die wordt gevolgd. Voorkomen moet worden dat de medewerkers het idee krijgen dat alle beslissingen al zijn genomen en dat hun inbreng 'pro forma' wordt gevraagd. Dit speelt misschien meer bij een risico-inventarisatie die door een externe deskundige is uitgevoerd dan bij een risico-inventarisatie die is uitgevoerd

door de medewerkers zelf. Het is hoe dan ook belangrijk om duidelijkheid te hebben.

Oplossingen

Bij elk knelpunt zijn één of meerdere oplossingen/maatregelen gevonden. Elke oplossing wordt beoordeeld op de kwaliteit van de voorgestelde maatregelen. De voorkeur gaat hierbij uit naar aanpak aan de bron. In samenhang hiermee kan ook de risico-reductie per maatregel worden vastgesteld. Hierbij wordt gekeken naar het effect bij uitvoering van de maatregel, in hoeverre het risico wordt verminderd. Vervolgens wordt de technische haalbaarheid beoordeeld en worden de kosten (tijd-geld-mensen-middelen) van de te nemen maatregelen vastgesteld. Een volgend onderwerp dat tijdens de discussie moet worden meegenomen zijn de externe factoren. Het gaat hierbij dan bijvoorbeeld om eisen van de I-SZW of de milieu-inspectie. Het kan ook gaan om een masterplan op concern-niveau, waaraan alle afdelingsplannen ondergeschikt zijn. Te denken valt hierbij aan investeringsplannen, strategische produktontwikkeling en dergelijke. Deze masterplannen worden op het hoogste niveau vastgelegd, maar zijn vaak onvoldoende bekend binnen afdelingen in de organisatie. Afdelingsprioriteiten kunnen door deze masterplannen worden doorgekruist, en er moet derhalve rekening mee worden gehouden.

Acceptatie

Het laatste aspect in de discussie is de risico-beleving en acceptatie. Los van alle andere argumenten spelen deze soms een doorslaggevende rol. Alle hierboven genoemde aandachtspunten kunnen door leidinggeven op verschillende niveaus worden beoordeeld en keuzes kunnen worden gemaakt. Deskundigen kunnen waar nodig aanvullende adviezen verstrekken. Zo niet bij de risico-beleving. De enige plaats waar de beleving van risico's te achterhalen is, is op de werkvloer. In werkoverleg op afdelingsniveau kan een leidinggevende bij de medewerkers peilen wat zij van de gevonden knelpunten en risico's vinden. Dit laatste is dan ook een van de redenen om goede procedures over de vaststelling van de risico-evaluatie af te spreken. Om op een efficiënte manier om de gaan met de evaluatie kan het voorkomen dat een leidinggevende op basis van de resultatenlijst van een risico-inventarisatie zelf een eerste evaluatie uitvoert en een (voorlopige) prioriteitenvolgorde vaststelt. Deze voorlopige lijst wordt daarna

den in omloop. De meeste methoden zijn afgeleid van de basisformule $RISICO = KANS * EFFECT$. Voorbeelden zijn het nomogram van Henstra² en de 'Leidraad risico-taxatie' van de Arbeidsinspectie.³ Het gebruik van de verschillende methoden is echter niet altijd even simpel. Soms is sprake van een ingewikkelde rekenpartij waarbij aan het einde de inbreng van de verschillende variabelen niet meer is te achterhalen. Bovendien zijn de data die in de berekeningen worden gebruikt niet altijd even betrouwbaar.

Daarnaast gaat de kwantitatieve aanpak in de praktijk vaak voorbij aan de mensen die in hun eigen werk worden geconfronteerd met de risico's. Zij willen alleen de risico's op een rijtje, het liefst zonder rekenpartij. Werknemers die worden geconfronteerd met gevaren in hun werksituatie kunnen wel eens heel andere (emotionele) gronden hebben waarop zij een risico-inschatting maken.

Het is daarom van belang naast het rekenen ook andere aandachtspunten mee te laten spelen bij de risico-evaluatie. Het gaat hierbij om het meenemen van wettelijke richtlijnen en bedrijfsinterne normen, maar vooral ook de risico-beleving van mensen. Deze risico-beleving zou onderwerp van discussie moeten zijn in het overleg op diverse niveaus

in werkoverleg besproken. De argumenten van de leidinggevende voor de keuze worden in de discussie betrokken. Medewerkers krijgen de gelegenheid om aanpassingen in de volgorde van prioriteiten aan te brengen, alles op basis van argumenten. Het is in deze fase dat de beleving van risico's in het evaluatieproces kan worden ingebracht. Op bedrijfsniveau kunnen de resultatenlijsten van de verschillende bedrijfsonderdelen worden samengevoegd. Bij bespreking in het MT kan een evaluatie voor het gehele bedrijf worden gemaakt, eventueel in overleg met de ondernemingsraad. Zo kan worden gewaarborgd dat de risico-beleving bij de medewerkers niet gemakkelijk door het management op basis van koele (financiële) argumenten van tafel kan worden gevergd.

Na het doorlopen van deze stappen is een breed gedragen plan van aanpak tot stand gekomen. Los van alle objectieve benaderingen van risico's bepaalt een ondernemer altijd zelf wat de prioriteiten in het plan van aanpak zullen zijn. Daarom speelt de discussie-fase een prominente rol. Bij zorgvuldige uitvoering van het proces hebben alle betrokkenen de gelegenheid gehad hun inbreng te leveren en zijn argumenten op basis waarvan besluiten zijn genomen voor iedereen duidelijk. Het is nuttig om rekening te houden met de objectieve volgorde. Maar deze volgorde hoeft geen dwingend kader op te leggen waarin het arbobeleid moet worden vormgegeven.

De auteur

Bart van den Broek werkt als adviseur Arbomanagement bij het NIA, Amsterdam.

Literatuur

1. Feyter, M.G. de en Meulebeld, C. (1994). Risico-inventarisatie: een overzicht, 60 inventarisatie-instrumenten beschreven en toegelicht, NIA.
2. Henstra, D.C. (1992). Risicoclassificatie door middel van een nomogram, NVVK info 1, nr. 2, p. 39-42.
3. Leidraad voor risico-taxatie (1991). Concept voorlichtingsblad cv 17, DGA/SZW.

Arbo **Cursus**

Bouwkundige brandpreventie

Arboforum organiseert de cursus Bouwkundige Brandpreventie. Bij het invoeren van de (nieuwe) Woningwet heeft de overheid meer verantwoordelijkheid bij het bedrijf of de instelling gelegd ten aanzien van het zorgdragen voor en handhaven van een veilig bouwwerk. Ook de aanpassingen aan de Arbeidsomstandighedenwet ten aanzien van de zorgplicht van de werkgever bij ongevallen legt meer verantwoordelijkheid bij de werkgever. Zo moet er een risico-inventarisatie en -evaluatie worden opgesteld, waarbij ook rekening is gehouden met de risico's die voortkomen uit het gebouw. De cursus Bouwkundige brandpreventie geeft de cursist informatie om te kunnen bepalen of in een gegeven situatie de goede bouwmaterialen en bouwconstructies zijn gebruikt. Dat is de basis om te kunnen zorgen voor een veilig bouwwerk. Bovendien kan met deze informatie de risico-inventarisatie en -evaluatie ingevuld worden voor wat betreft de risico's die voortkomen uit de constructie en/of het gebruik van het gebouw. De cursus vindt plaats in het Trainingscentrum te Ambt Delden op 27 en 28 maart 1995.

Inf.: Arboforum, Trainingscentrum Deldenerbroek, Almeloestraat 11, 7495 TG Ambt Delden. Tel. 05407-61165. Fax 05407-61823.

Hulpverlening na seksuele intimidatie op het werk

De basiscursus Hulpverlening na seksuele intimidatie op het werk is speciaal bedoeld voor vertrouwenspersonen binnen arbeidsorganisaties. De cursus biedt handvatten voor de directe hulpverlening aan vrouwen of mannen die worden lastiggevallen op hun werk. De cursus geeft inzicht in de positie, taken en bevoegdheden van de vertrouwenspersoon en het beleidskader waarbinnen men werkt. De cursus bestaat uit de volgende programma-onderdelen: aard, omvang, gevolgen van seksuele intimidatie op het werk; basisprincipes van de vrouwenhulpverlening; gesprekstechniek; de methodiek van de hulpverlening aan slachtoffers; de praktische en juridische aspecten van de

hulpverlening; taken, bevoegdheden en rechtspositie van de vertrouwenspersoon en het beleidskader waarbinnen men werkt; het zich presenteren als vertrouwenspersoon. De cursus omvat zeven en een halve dag. Het eerste cursusblok vindt plaats op twee aaneengesloten dagen met een avondprogramma (vijf dagdelen) en wordt gehouden in Zeist. Daarna volgen vijf afzonderlijke cursusdagen (elk twee dagdelen) die plaatsvinden in Utrecht. De cursus start in maart 1995.

Inf.: Bezemer & Kuiper, Postbus 6822, 3002 AV Rotterdam. Tel. 010-4482814. Fax 010-4764963.

Leiding geven aan arbeidsomstandigheden

Het Nederlands Instituut voor Arbeidsomstandigheden NIA organiseert de tweedaagse cursus Leiding geven en arbeidsomstandigheden. De Arbowet stelt eisen aan het functioneren van leidinggevend. Het doel van de cursus is het verkrijgen van inzicht in taken en verantwoordelijkheden van leidinggevend bij de zorg voor arbeidsomstandigheden. Aan de orde komen onder andere: de Arbowet; verzuimbeheersing en risicopreventie; arbovoorlichting; organisatie van arbobeleid; plan van aanpak. De cursus Leiding geven en arbeidsomstandigheden is een praktische cursus met oefeningen, rollenspellen en demonstraties. De cursus wordt gehouden in het Praktijkcentrum van het NIA te Amsterdam en is bestemd voor leidinggevend, middle-management en afdelingschefs. Data per branche: Industrie, 2 en 3 maart 1995; Dienstverlening, 9 en 10 maart 1995; Bouw, 16 en 17 maart 1995; Metaal, 13 en 14 juni 1995.

Inf.: Nederlands Instituut voor Arbeidsomstandigheden NIA, Postbus 75665, 1070 AR Amsterdam. Tel. 020-5498416. Fax 020-6462310.